
Een eerste poging om het aantal dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te tellen.

De weerhouden definitie : inbedding in het Europese kader.

De definitie van dak- en thuisloosheid voorgesteld door FEANTSA (Fédération européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-abris) weerhoudt vier grote categorieën : de mensen die op straat leven, de mensen zonder huis, de mensen die in onzekere omstandigheden wonen (niet zeker waar ze morgen zullen slapen) en mensen die in onaangepaste huizen wonen (onveilige huizen).

Het Steunpunt sluit zich aan bij deze Europese definitie van uitsluiting op basis van huisvesting, maar beperkt zichzelf tot de eerste twee categorieën. Slechts twee groepen zullen geteld worden : de daklozen (levend op straat of in crisisopvang) en de personen die in onthaalhuizen verblijven. Deze keuze heeft te maken met de middelen die op korte termijn door het Steunpunt gemobiliseerd kunnen worden, maar komt voor een groot deel overeen met de "light" versie van de definitie van dakloosheid zoals beschreven in de studie van de Europese Commissie betreffende dakloosheid op Europees niveau (2007).

De enquête : telling op een bepaald tijdstip, enerzijds op de straat en anderzijds in de onthaalhuizen/crisiscentra.

Het verzamelen van de gegevens van de onthaalhuizen en crisiscentra is nog redelijk gemakkelijk dankzij de goede samenwerking met de betrokken diensten, het tellen op straat is van een heel andere orde en noodzaakt een lange voorbereiding.

Het doel is het tellen van de daklozen die op straat slapen (de buitenslapers), in portieken, tijdelijke optrekken,

Tijdstip van de enquête : 19 november, van 23 u tot 24 u.

1. VOORBEREIDING VAN DE TELLING OP STRAAT

- Literatuurstudie betreffende de ervaringen in het buitenland
- Voorstelling van de voorgenomen telling aan :
 - De gebruikers van diensten (via de *Spreekruimten*)
 - Het overlegcomité thuislozenzorg
 - Andere betrokken diensten (politie, NMBS, MIVB, Rode Kruis, ..)
- Het opstellen van een landkaart op basis van de ervaring van mensen werkzaam binnen de sector en thuislozen zelf, met als doel het verzamelen van vindplaatsen :
 - Bevraging van de gebruikers van diensten
 - Bevraging van de diensten (alle leden van de federaties AMA en Bico + de 2 CAW's + alle leden van de werkgroep straathoekwerk en dagcentra + de straatverplegers + de Maraude van Sint Joost +)
- Het Brussels Gewest opdelen in geografische zones
- Mobiliseren van organisaties en individuen om deel te nemen
- Samenstellen van gemengde teams + toewijzen van de zones
- Opstellen van een moreel engagement te tekenen door de tellers

2. PARTNERS BIJ HET TELLEN OP STRAAT

- Ervaringsdeskundigen
- Organisaties en diensten : Accueil Montfort ; Artikel 23 ; AMA ; Ariane ; BICO ; Bij Ons ; CAW Archipel ; CAW Mozaiek ; Rode Kruis ; Diogenes ; Dunes ; Front Commun des SDF ; Hobo ; Home Boudewijn ; Straatverplegers ; Interparking ; Jamais Sans Toit ; Jes ; De Fontein ; de Maraude van Sint Joost ; Le Relais ; Maison de la Mère et de l'Enfant ; Maison Rue Verte ; Artsen van de Wereld ; Nativitas ; het Observatorium van Gezondheid en Welzijn ; Open Deur ; Spullenhulp ; Hoeksteen ; Smes Europa ; NMBS ; Source ; metropolitie en Herscham ; MIVB ; Talita ; Transit ; ...
- Een totaal van 145 personen heeft die avond Brussel doorkruist

3. DE BEPERKINGEN VAN DEZE TELLING

- Het gaat om een momentopname, het resultaat zou verschillend zijn indien de telling zou plaatsvinden op een ander moment van het jaar/maand/week/dag, wanneer de klimatologische omstandigheden anders zouden zijn,
- Er bestaat een risico op onderschatting : niet elke thuisloze is elke nacht op straat, men slaapt op onbekende/onzichtbare plaatsen, ...
- Zijn niet opgenomen in de telling : mensen die in krotwoningen slapen (kelders, kamers boven cafés, ...), mensen die bij vrienden logeren, ziekenhuizen, ...

- Risico op onder- of overschatting wegens het niet herkennen van personen (relatief klein gezien de grote deelname van mensen van het terrein aan de telling)

4. STERKE PUNTEN

- De telling is verlopen op de meest respectvolle manier mogelijk (moreel engagement ondertekend door de tellers)
- De voorbereiding, de telling en de interpretatie van de cijfers is gebeurd door de thuislozensector, in al haar verscheidenheid, en door de organisaties en diensten die geconfronteerd worden met de problematiek. De thuislozen zelf werden hier zo veel mogelijk bij betrokken (o.a. via de *Spreekruimten*)
- Grote mobilisatie (145 personen)
 - Het geheel van de vooraf gemelde vindplaatsen werd geteld
 - Verkleind risico op dubbeltelling
 - Gemengde teams (personeel uit verschillende diensten, sociale werkers en gebruikers, enz)
 - Algemene mobilisatie van de sector en van personen : straathoekwerkers, onthaalhuizen, dagcentra, begeleid wonen, crisisopvang, ...
- Een première voor België

5. TE VERBETEREN VOOR DE VOLGENDE KEER

- Controle in de dagcentra de dag erna
- De gangen en tunnels van de metro
- Op voorhand contact opnemen met parochies en Moskeeën
- Op voorhand contact opnemen met parkwachters

Resultaten van de telling van 19 november 2009

TELLING OP STRAAT

Aantal getelde personen	vrouwen	mannen	onbekend	kinderen<18	totaal
op straat	24	196	40	2	262
in kraakpand	7	46	7	0	60
anderen	0	0	7	0	7
Totaal	31	242	54	2	329
Onderhandelde bezetting (123+ULB)	11	40	160	5	216
Totaal straat + kraakpanden	42	282	214	7	545

ZONES(waar de getelde personen zich bevonden)

zone	vrouw	man	onbekend	kind <18	Totaal
3 belangrijkste stations	18	125	0		143
Centrum Beurs Brouckère Grote Markt	3	36	1		40
rest van de Vijfhoek	2	20	14	2	38
Buiten de Vijfhoek + Zaventem luchth.	0	16	25		41
	23	197	40	2	262

GRATIS OVERNACHTING (1 nacht met vertrek de volgende ochtend ; Casu meerdere nachten mogelijk)

naam organisatie gratis nacht	vrouwen	mannen	onbekend	kind <18	totaal	geweigerd
Hoeksteen	1	47	0	0	48	22
CASU	40	60	25	?	125	36
Totaal	41	107	25	0	173	58

Steunpunt thuislozenzorg Brussel

Centre d'appui au secteur bruxellois d'aide aux sans-abri

CRISISOPVANG (enkele dagen)

organisatie crisisopvang	vrouwen	mannen	onbekend	kinderen <18	totaal
Ariane	14	2	0	13	29
Ilot 150	13	1	0	6	20
Totaal	27	3	0	19	49

(*) waarvan 2 vrouwen en man in hotel

ERKENDE ONTHAALTEHUIZEN (huisvesting en psycho-sociale begeleiding)

Erkende onthaalhuizen	vrouwen	mannen	onbekend	kinderen<18	totaal
	221	440	0	178	839

NIET ERKENDE ONTHAALTEHUIZEN

Niet erkende onthaalhuizen	vrouwen	mannen	onbekend	kinderen<18	totaal
	18	107	40	0	165

DIENSTEN VOOR BEGELEID WONEN ¹

Diensten begeleid wonen	Volwassenen	kinderen<18	totaal
	685	310	995

¹ De diensten voor begeleid wonen verzekeren hun begeleiding in woningen met verschillende statuten : klassiek huurcontract, transitwoningen, occasioneel in een onthaalhuis. De tabel bevat niet de mensen die begeleid worden door onthaalhuizen of in transitwoningen zitten, dit om dubbel telling te vermijden.

Conclusies van de telling van 19 november 2008.

1. Het ene cijfer is het andere niet.

Als eerste stap in de voorbereiding van de telling moest bepaald worden wat er precies geteld ging worden. Met andere woorden : welke definitie van het woord “dakloos” gingen we gebruiken?

Wanneer we de noden analyseren is het overduidelijk dat de situatie van een vrouw met twee jonge kinderen op de vlucht voor haar gewelddadige man, niet dezelfde is als die van een verslaafde die al vier jaar ronddoelt of van een jonge man zonder papieren die net in Brussel toekomt en op zoek is naar werk. Daarom stellen we de resultaten van de telling voor in verschillende tabellen : het is niet opportuun de verzamelde cijfers op te tellen. Elk cijfer slaat op een verschillende realiteit, zelfs indien al deze personen zich in een zelfde situatie van grote kwetsbaarheid bevinden, meer in het bijzonder op het vlak van huisvesting.

2. Het mobiliseren van de sector.

Om te beginnen hebben we een beroep kunnen doen op de raadgevingen van personen die zelf op straat hebben geleefd en op de mensen die hen begeleiden en met hen werken.

Verder was dit werk nooit mogelijk geweest zonder de grote steun van de thuislozensector en haar partners. Zowel bij de voorbereiding als bij de interpretatie van de verzamelde cijfers hebben wij een beroep kunnen doen op tientallen organisaties en individuen. Met uitzondering van de Casu, die niet heeft deelgenomen aan dit project en haar cijfers pas twee maand later doorgaf, heeft het geheel van opvang- en onthaaltehuizen spontaan haar cijfers met betrekking tot de bezettingsgraad voor de nacht van 19 november medegedeeld. Wij bedanken hen, en de federaties die ons hebben bijgestaan, voor het verzamelen van deze gegevens. De nacht van de telling zelf, tussen 23 en 24 u, stonden er meer dan 100 mensen klaar uit de sector en van het Rode Kruis, om op straat die mensen te gaan tellen die geen plaats gevonden hadden in de opvang. Bij deze groep voegden zich dan nog het personeel van de MIVB, de NMBS en de metropolitie om te gaan tellen in stations en metro.

Deze grote opkomst heeft ons in staat gesteld op alle voorziene plaatsen te gaan tellen en dus een zo juist mogelijk resultaat te bekomen. Maar het massaal deelnemen aan een collectief project toont ons ook een sector in blakende gezondheid, vragend naar actie en verandering.

3. Solidair wonen en bezettingen.

Tijdens het analyseren van de cijfers kwamen we tot de vaststelling dat een groot aantal straatbewoners een tijdelijk onderkomen had gevonden in gebouwen die ze bezetten na onderhandelingen met de eigenaars. Het gaat om twee belangrijke groepen.

De eerste groep bestond uit 160 mensen zonder papieren die een gebouw van de ULB bezetten (twee dagen)

Resultaten en conclusies van de dak- en thuislozentelling van 19/11/2008

ervoor was de groep nog dubbel zo groot en werd door de politie geëvacueerd vanuit een andere locatie). De tweede groep bestond uit 56 personen die verbleven in een gebouw eigendom van het Waalse Gewest, in het centrum van de stad.

In tegenstelling met crisisopvang of kraakpanden is het voordeel van deze onderhandelde bezettingen dat de personen die er verblijven niet elke dag opnieuw op zoek moeten gaan naar een oplossing voor de nacht. Het laat de mensen toe op adem te komen, tijd te nemen om een project uit te bouwen, te leven in een collectieve structuur waar ze anderen ontmoeten, en relaties op te bouwen die een zekere solidariteit met zich meebrengen en wat langer duren in de tijd. De personen die er wonen vinden er opnieuw wat ze verloren hebben : het gevoel het eigen leven in handen te hebben in plaats van alleen maar te ondergaan.

Zulke initiatieven in goede banen leiden vergt veel energie en tijd, toch lijken het ons interessante alternatieven voor een deel van de straatbewoners.

4. Niet erkende instellingen

165 mensen verbleven in niet erkende instellingen. Waarschijnlijk zijn het er nog meer, maar dat is moeilijk vast te stellen omdat er geen lijst bestaat van die huizen. Een niet te verwaarlozen aantal mensen vindt dus onderdak in deze instellingen. Het gaat om onderling zeer diverse structuren.

Sommigen hebben geen enkele officiële erkenning, anderen hebben een erkenning als rusthuis.

Soms wordt op deze instellingen een beroep gedaan vanuit de thuislozensector, maar nog vaker vanuit de psychiatrie. De personen die er wonen stapelen vaak meerdere problemen op en hebben het moeilijk zich elders te handhaven. Het lijkt ons dan ook opportuun om na te denken over hoe deze instellingen hun plek kunnen vinden op het terrein, met de nodige garanties voor wat betreft het onthaal van de personen die er verblijven. In dezelfde context moet het gebrek aan plaatsen binnen de psychiatrische zorgverlening in Brussel op de agenda geplaatst worden.

5. Evolutie van het publiek van de erkende onthaalhuizen.

Terwijl het daklozenpubliek traditioneel eerder geassocieerd wordt met alleenstaande mannen, stellen we hier opmerkelijk vast dat er 178 kinderen opgevangen zijn op de 839 mensen (=21 procent) die de nacht in een erkend onthaalhuis hebben doorgebracht. Ook het aantal vrouwen is hoog : één derde van het aantal opgevangen volwassenen. De gezinsfactor in de onthaalhuizen is dus groot. Zij moeten zich aanpassen aan nieuwe realiteiten zoals bvb. het samenleven van grote adolescenten en jonge moeders. Deze evolutie weerspiegelt trouwens ook de grotere kwetsbaarheid van vrouwen waarvan we weten dat ze meer kans maken dan mannen om arm te zijn. Dit risico wordt nog eens verhoogd wanneer het éénoudergezin betreft.

6. Het begeleid wonen.

Tijdens de telling hebben we ook geprobeerd een beeld te krijgen van het aantal mensen dat in transitwoningen verblijft of in begeleid wonen. We telden 995 mensen waarvan ongeveer 1/3 kinderen. Vaak gaat het om een duurzame oplossing voor families die op deze manier een woning kunnen betrekken en een zeker ritme terugvinden in hun leven.

Een ander voordeel is dat sommige straatbewoners het makkelijker vinden om een woning met begeleiding

te aanvaarden dan een bed in de crisisopvang of een verblijf in een onthaaltehuis.

Mensen die zulk een vorm van hulpverlening genieten doen dat vaak gedurende vele jaren. Daarom worden ze vaak niet meer als thuisloos beschouwd. Nochtans, door hun kwetsbaarheid, vallen ze helemaal binnen de definitie voorgesteld door FEANTSA.

De grote toename van het aantal plaatsen in de crisisopvang in Brussel de laatste jaren is niet gepaard gegaan met een toename van de plaatsen voor begeleid wonen. Het creëren van plaatsen in de crisisopvang heeft dus voorrang gekregen op duurzame huisvesting (begeleid of niet). Dit is in tegenspraak met wat vele straatbewoners, sociale werkers en experts naar voor schuiven en bovendien op lange termijn nog duurder ook. In Vlaanderen werden sommige opvangplaatsen gesloten ten voordele van begeleid wonen.

7. De stations.

Wanneer we de cijfers bekijken van het aantal mensen dat op straat geteld werd, dan is het overduidelijk dat de stations een belangrijke plaats innemen in het leven van straatbewoners.² Meer dan de helft van de daklozen (143 van de 262) geteld op straat werd ontmoet in de stations en in de onmiddellijke omgeving van de drie belangrijkste Brusselse treinstations. Deze cijfers moeten echter bekeken worden in het licht van het tijdstip waarop de telling plaatsvond. Indien de telling zou plaatsgevonden hebben tussen bijvoorbeeld 3 en 4 uur 's morgens dan is het zeer waarschijnlijk dat we niemand hadden geteld. Tussen 23 u en 24 u echter worden de stations een voor de daklozen zeldzaam toevluchtsoord.

Gezien de belangrijke plaats die stations kunnen innemen in het leven van sommige thuislozen, lijkt het ons belangrijk na te denken over de redenen waarom mensen er schuilen, over de beperkingen van de stations en over mogelijke alternatieven.

8. De mensen met een precair verblijfsstatuut.

De aanwezigheid van asielzoekers en mensen zonder papieren in de straten van Brussel is een weergave van andere, grotere en meer complexe sociale, economische en politieke realiteiten.

Op het terrein heeft de aanwezigheid van de meest kwetsbaren onder hen het landschap van de hulp aan thuislozen grondig veranderd. Deze 'nieuwe' categorieën van personen komen vaak in de diensten voor hulp aan daklozen terecht. Deze zijn vaak niet uitgerust om hen te helpen. Als hoofdstad, en door de aanwezigheid van federale instellingen, bevindt Brussel zich in een situatie die totaal verschillend is van het Vlaamse en Waalse Gewest.

a) De falende opvang voor asielzoekers.

Sinds een tiental jaren ziet de thuislozensector zich verplicht de opvang voor asielzoekers te improviseren, daar waar de federale overheid faalt. Zelfs indien we een zeker verbetering zien sinds de oprichting van Fedasil, gebeurt het nog regelmatig dat gedurende bepaalde periodes de dispatching er niet in slaagt om alle nieuwkomers naar een centrum of andere initiatieven voor asielzoekers te oriënteren. Op dat moment worden

² De redenen waarom straatbewoners zich vaak in stations bevinden worden samengevat in « de straatbewoners en de stations » van de vzw Diogenes.

mensen doorgestuurd, zonder voorafgaandelijk overleg, naar instellingen voor hulp aan thuislozen, die zelf al overvol zitten. De nefaste gevolgen van deze “wilde” doorverwijzingen zijn al meerdere malen onder de aandacht gebracht : asielzoekers begrijpen niet waarom ze doorgestuurd worden naar opvangplaatsen die reeds vol zijn; onbegrip ook als ze zien naar waar ze zijn doorgestuurd en welke mensen daar opgevangen worden ; onbegrip vanwege de thuislozen die zich nog maar eens uitgesloten zien ten voordele van nieuwkomers ; gevoelens van racisme worden versterkt ; er ontstaan spanningen die soms moeilijk door de instellingen kunnen gedragen worden ; asielzoekers lopen het risico om in het leven op straat terecht te komen.

In de periode van de telling heeft Fedasil erkend dat er een gebrek was aan plaatsen voor de opvang van nieuwkomers. Enkele dagen later werden er bijkomende plaatsen gecreëerd door de CASU om asielzoekers op te vangen, dit als gevolg van een overeenkomst tussen FEDASIL en het OCMW van Brussel.

b) Het gebrek aan een kader voor de mensen zonder papieren.

De opvang van nieuwkomers faalt, maar voor mensen zonder papieren is er al helemaal niets voorzien.

Zonder papieren en zonder rechten (behalve dringende medische hulpverlening), doen de meest kwetsbaren onder hen een beroep op de diensten aangeboden binnen de thuislozensector. In het bijzonder gaan ze op zoek naar huisvesting, douches, medische hulp, eten, ...

Net zoals bij de asielzoekers creëert de toestroom van deze mensen heel wat spanningen zowel bij het traditionele publiek van thuislozen als binnen de instellingen zelf. Zowat alle organisaties en instellingen hebben moeten nadenken over hun werk, en keuzes moeten maken betreffende hun doelstellingen en hun publiek. Sommigen hebben er voor gekozen of meer nog, zagen zich ertoe verplicht om financiële redenen, zich te beperken tot hun oorspronkelijke publiek van daklozen.

Anderen bleven trouw aan hun visie niet te discrimineren op het niveau van de gebruikers, wat er soms toe heeft geleid dat het publiek dat wordt opgevangen totaal is veranderd.

Het oneindige wachten op een omzendbrief met duidelijke regularisatiecreetaria, in combinatie met het totaal gebrek aan toekomstperspectief drijft velen tot wanhoop. Dit vertaalt zich regelmatig in spanningen onder gebruikers of t.o.v. het personeel van de eerstelijnsdiensten.

Deze hypocrisie is onhoudbaar, men stopt deze mensen in een niemandsland (dat o.a. op het vlak van gezondheid zware gevolgen heeft) waarvan iedereen het bestaan kent, maar waarvoor niemand de verantwoordelijkheid wil nemen.

9. Mensen op straat.

Op straat zelf werden 262 mensen geteld (stations inbegrepen).

Het is belangrijk een waardig alternatief aan deze mensen te kunnen bieden.

Sommigen onder hen weigeren elke vorm van hulp, zelfs indien ze gratis is en onmiddellijk kan gegeven worden.

Het overtuigen van buitenslapers om een opvangplaats te aanvaarden is een werk van lange adem. Dat werk gebeurt hoofdzakelijk overdag en is gebaseerd op het uitbouwen van een vertrouwensrelatie. Het werk met

Resultaten en conclusies van de dak- en thuislozentelling van 19/11/2008

thuislozen gebeurt in netwerk met de sociale diensten van de OCMW's, maar ook in netwerk met algemene sociale diensten en gezondheidsdiensten.

De straathoekwerkers die met thuislozen werken wijzen hen door en begeleiden hen doorheen de verschillende stappen die gezet worden in het hulpverleningsproces en spelen hierbinnen dus een sleutelrol, net zoals de centra die hen overdag opvangen.

10. Het gebrek aan betaalbare woningen.

In vele studies en rapporten wordt het gebrek aan betaalbare woningen in Brussel aangeklaagd. Ondanks deze gezamenlijke vaststelling verbetert er op het terrein niets.

Integendeel : een groot aantal mensen die in onthaalhuizen of crisiscentra verblijven en die er weg willen, vinden pas na maanden zoeken een kleine studio of een appartement. Het gevolg is dat de plaatsen in die onthaalhuizen en crisiscentra niet altijd bezet worden door zij die daar het meest behoefte aan hebben. Preventie van thuisloosheid betekent dus ook dat het aantal betaalbare woningen in Brussel fors verhoogd moet worden.